

Stf justitieombudsmannen
Karin Almgren

Anmälan mot Kriminalvården, häktet Kronoberg, angående påstående om att en intagen regelbundet har blivit föremål för ytlig kroppsbesiktning efter kontrollerade besök

Anmälan

I en anmälan framförde AA klagomål mot Kriminalvården, häktet Kronoberg. Han förde fram i huvudsak följande.

Häktet tvingar honom regelbundet på avdelningen – minst en gång i veckan – att klä av sig naken framför personal och göra olika saker, t.ex. att snurra runt, sära på benen och lyfta på armarna. Detta sker även efter bevakade besök där han sitter 2–3 meter ifrån besökare som han inte tillåts röra och med tre personal närvarande.

Utredning

Kriminalvården uppmanades att yttra sig över AA:s klagomål såvitt avser påståendet om att intagna regelbundet kroppsbesiktigas efter kontrollerade besök. I sitt remissvar anförde myndigheten, genom t.f. regionchefen vid Region Stockholm, följande:

Uppgifter har inhämtats från häktesledningen och kriminalvårdsregistret.

Kroppsvisitation av en intagen ska enligt häktets lokala rutiner genomföras efter okontrollerade besök. Normalt sker även visitation efter besök som kontrollerats på annat sätt än genom besöksrum som är så utformat att det omöjliggör att föremål överlämnas. Efter besök som kontrolleras av utredningsman utförs normalt kroppsvisitation, detta med anledning av att kroppskontakt mellan den intagne och besökarna tillåts. Även efter besök som kontrolleras av häktespersonal sker ofta kroppsvisitation, detta eftersom den intagne lämnas ensam i rummet under en period efter besöket. Beslut om ytlig kroppsbesiktning kan inhämtas från vakthavande befäl alternativt kriminalvårdsinspektör. Detta sker vid en misstanke om att det skett någon överlämning mellan den intagne och besökaren.

Det händelseförlopp som anmälaren beskriver kan närmast liknas vid en ytlig kroppsbesiktning. Anmälaren var placerad i häktet Kronoberg från den

24 oktober 2023 fram till dess att han förflyttades till anstalt den 30 januari 2024. Under tiden han var placerad i häktet Kronoberg var han beviljad tillstånd till kontrollerade besök av fem personer. Fram till den 23 november var han beviljad besök som kontrollerades av utredningsman.

Författningsbestämmelser m.m.

Enligt 1 kap. 6 § häkteslagen (2010:611), HåL, får verkställigheten inte innebära andra begränsningar i den intagnes frihet än som följer av denna lag eller som är nödvändiga för att ordningen eller säkerheten ska kunna upprätthållas. En kontroll- eller tvångsåtgärd får endast användas om den står i rimlig proportion till syftet med åtgärden. Om en mindre ingripande åtgärd är tillräcklig ska den användas.

Enligt 4 kap. 3 § HåL får en intagen kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas för eftersökande av otillåtna föremål om

1. det finns anledning att anta att ett sådant föremål kommer att anträffas på honom eller henne,
2. han eller hon återkommer efter en vistelse utanför förvaringslokalen,
3. han eller hon ska ha eller har haft ett besök utan sådan kontroll som avses i 3 kap. 2 §, eller
4. det sker i en stickprovskontroll eller i anslutning till en större undersökning som av säkerhetsskäl görs av ett utrymme inom förvaringslokalen och den intagne har eller har haft särskild anknytning till utrymmet.

Av 3 kap. 2 § HåL framgår att ett besök får, om det är nödvändigt av säkerhetsskäl, kontrolleras genom att

1. personal övervakar besöket, eller
2. besöket äger rum i ett besöksrum som är så utformat att det omöjliggör att föremål överlämnas.

Med otillåtna föremål avses både föremål som generellt är otillåtna att inneha, som exempelvis narkotika, och föremål som en intagen inte får inneha i häktet (prop. 2009/10:135 s. 151).

Med kroppsvisitation avses enligt 28 kap. 11 § rättegångsbalken (1942:740), RB, en undersökning av kläder och annat som någon bär på sig samt väskor och paket och andra föremål som någon har med sig.

Kroppsbesiktning definieras i 28 kap. 12 § RB som en undersökning av människokroppens yttre och inre samt tagande av prov från människokroppen och undersökning av sådana prov.

Ytlig kroppsbesiktning avser en yttre granskning av den nakna kroppen. Det innebär att kroppens ihålligheter inte får undersökas. Den som undersöks får inte heller uppmanas att inta andra speciella ställningar än att visa upp fotsulor, handflator samt lyfta upp armarna så att armhålorna kan kontrolleras (prop. 2009/10:135 s. 151).

Kriminalvårdens bedömning

Beslut om en kontrollåtgärd i form av t.ex. kroppsvisitation eller ytlig kroppsbesiktning är att betrakta som faktiskt handlande, vilket innebär att det inte föreligger något krav på att sådana beslut ska dokumenteras skriftligt. Häktets rutin kring visitation efter kontrollerade besök utgår från att det normalt finns anledning att anta att ett otillåtet föremål kommer att anträffas på den intagne om kroppskontakt har tillåtits under besöket. Även i de fall när en intagen har lämnats ensam i ett besöksrum efter genomfört besök kan detsamma antas.

Om och hur visitation har gått till i det enskilda fallet går inte att säga så lång tid i efterhand. Kriminalvården utgår dock ifrån att den intagne under tiden vid häktet genomgått visitation efter kontrollerade besök, och att det då funnits anledning att anta att otillåtet föremål skulle komma att anträffas.

AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Bedömning

Kriminalvården har i sitt yttrande redogjort för viss relevant rättslig reglering.

Av utredningen framgår att AA haft ett antal kontrollerade besök under sin tid i häktet. Jag delar Kriminalvårdens uppfattning att det händelseförlopp AA har beskrivit närmast kan liknas med att han blivit ytligt kroppsbesiktigad efter besöken. Myndigheten har uppgett att det inte finns någon dokumentation kring om AA har kroppsbesiktigats eller kroppsvisiterats efter dessa besök. Eftersom det dessutom har förflutit så pass lång tid har saken inte kunnat undersökas närmare. Jag anser att ytterligare utredningsåtgärder inte framstår som meningsfulla, men jag förstår myndighetens svar som att häktet inte regelmässigt låter intagna bli föremål för en ytlig kroppsbesiktning. Detta kan istället ske vid misstanke i det enskilda fallet om att det skett någon överlämning mellan den intagne och besökaren. Det som har kommit fram ger därför sammantaget inte anledning till någon kritik från min sida.

Mot bakgrund av vad Kriminalvården har uttalat i fråga om under vilka förutsättningar en intagen kroppsvisiteras efter ett kontrollerat besök finns det emellertid anledning för mig att lyfta fram följande.

Var och en är gentemot det allmänna skyddad mot bl.a. kroppsvisitation, husrannsakan och liknande intrång. Begränsningar av det skyddet får enbart ske genom lag. (Se 2 kap. 6 och 20 §§ regeringsformen.) Sådana inskränkningar har gjorts i häkteslagen (2010:611). Som myndigheten har angett får en intagen enligt 4 kap. 3 § p. 1 häkteslagen kroppsvisiteras för eftersökande av otillåtna föremål om det finns anledning att anta att ett sådant föremål kommer att anträffas på honom eller henne. Till skillnad från vad som gäller vid ett okontrollerat besök krävs alltså någon form av konkret misstanke (jfr p. 3 samma bestämmelse). Även om ”anledning att anta” är ett lågt ställt beviskrav måste det göras en ordentlig bedömning i varje enskilt fall (jfr JO:s beslut den 14 november 2023, dnr 4731-2022). Detta utesluter möjligheten att generellt och rutinmässigt genomföra kroppsvisitation med stöd av bestämmelsen.

Myndigheten har långtgående befogenheter för att säkerställa att ordningen och säkerheten upprätthålls på sina verksamhetsställen, bl.a. genom att ha getts möjligheten att kroppsvisitera intagna. Det är emellertid en grundläggande förutsättning att de åtgärder som vidtas inom ramen för det arbetet har ett tydligt stöd i författning och genomförs med respekt för de intagnas människovärde. Det gäller i synnerhet när det är frågan om personella tvångsmedel.

Kriminalvården har i remissvaret angett att visitation normalt sker på häktet efter besök som kontrolleras av utredningsman eftersom kroppskontakt då tillåts mellan den intagne och besökarna. Även efter besök som kontrolleras av häktespersonal sker ofta kroppsvisitation, då den intagne lämnas ensam i rummet under en period efter besöket. Enligt min mening är det inte helt lätt att förstå varför häktet i den senare situationen anser att det är nödvändigt att visitera den intagne. Yttrandet ger enligt min mening intrycket av att häktet i princip tycker att det alltid finns anledning till visitation efter ett kontrollerat besök. En sådan ordning är oacceptabel och jag uppmanar häktet att se över sina rutiner i detta avseende om yttrandet ska uppfattas på detta sätt.

Ärendet avslutas.

Beslutet har fattats av stf JO Karin Almgren. Dokumentet har fastställts digitalt och har ingen underskrift.

Rättssakkunniga Sofia Selin har föredragit ärendet och byråchefen Johan Thorblad har deltagit i beredningen.